

Om att säga ba' – Davidsons analys av indirekt anföring

Ett rimligt filosofiskt antagande är att språket har till en av sina funktioner att stå för, representera, objekt och sakförhållanden i verkligheten. När vi av praktiska eller andra skäl har behov av att kommunicera med andra om äpplen, inför vi ordet "äpple", och när vi har behov av att meddela andra att äpplena är mogna, konstruerar vi satsen "äpplena är mogna". Ordets funktion är att referera till objekten och satsens att referera till sakförhållandet. Även utan ett språk skulle vi kunna kommunicera genom att helt enkelt utpeka det vi vill upplysa andra om (kanske medan vi liksom apor utstötte särskilda läten), men språket ökar radikalt vår kommunikationsförmåga genom att denna inte längre begränsas till den rumsliga och tidliga närheten och till det observerbara. När vissa saker – ord, gester, skrifttecken – kan representera andra, kan vi tala även om sådant som ligger långt borta, i det förflutna eller i framtiden och om sådant som av andra skäl inte går att uppfatta direkt med sinnena.

Ett ytterligare rimligt antagande är att sanningsvärdet hos satser bestäms av de ord som ingår i dem och egenskaperna hos det dessa står för. I satsen "E39 går genom Bergen" förekommer t.ex. ett uttryck som refererar till Bergen och ett som refererar till E39. Satsen är sann om egenskapen "x går genom y" råder mellan de objekt som dessa refererar till och falsk om den inte gör det.

Detta talar för ett tredje antagande, nämligen att uttryck med samma referens är utbytbara mot varandra utan att sanningsvärdet hos de satser där de ingår påverkas. Om Bergen är Norges näst största stad och "E39 går genom Bergen" är en sann sats, så är också satsen "E39 går genom Norges näst största stad" sann.

Intensionala kontexter, dvs. kontexter där man använder uttrycken "tror att", "säger att", "anser att" och liknande, har egenheten att denna utbytbarhetsprincip förefaller att inte gälla för dem. Uttryck med samma extension kan inte alltid bytas ut mot varandra utan att sanningsvärdet hos de satser där de ingår förändras. "Peter tror att E39 går genom Bergen" kan t.ex. vara sann, medan "Peter tror att E39 går genom Edvard

Griegs hemstad” inte är det. (Peter kan ju veta att E39 går genom Bergen men vara ovetande om att denna stad var Edvard Griegs hemstad.)

Bör vi förkasta utbytbarhetsprincipen, och kanske också de antaganden som talar för den? Eller förhåller det sig i själva verket så att utbytbarhetsprincipen faktiskt gäller även för intensionala uttryck, men att vi inte har förstått dessas logiska struktur och vad de egentligen refererar till?

Donald Davidson presenterar i uppsatsen ”On Saying That” (1968/1984) ett förslag till lösning på detta problem. I det följande kommer jag att redogöra för bakgrunden till problemet i Freges och Quines teorier (avsnitt 1), Davidsons alternativa lösning (avsnitt 2), och invändningar mot denna (avsnitt 3), och slutligen argumentera för att invändningarna visserligen visar en svaghet i Davidsons analys, men inte drabbar grunderna i den (avsnitt 4).

Davidson vill liksom Frege och Quine ge en analys av intensionala satser som visar hur dessa överensstämmer med utbytbarhetsprincipen. Ordet ”att”, anser han, bör förstås som en demonstrativ term, som utpekar ett av talarens egna yttranden. ”Sade” utsäger att detta yttrande är likadant som ett yttrande av en annan talare. Detta leder till invändningar som har att göra med frågan hur den demonstrativa termen ”att” ska förstås. Enligt den lösning jag kommer att argumentera för bör ”att” förstås, inte som en demonstrativ singular term i analogi till exempelvis ”den”, utan som ett demonstrativt predikat vilket tillskriver något en egenskap genom att utpeka något annat som har samma egenskap. Snarare än termen ”den” liknar det predikatet ”som den där”. Även det i vardaglig stockholmska vanliga uttrycket ”ba” kan förstås på detta sätt.

1. BAKGRUNDEN

Frege, som först diskuterade problemet utbytbarhet i intensionala kontexter, skiljer i ”Om mening och betydelse” mellan ett teckens betydelse, ”det betecknade objektet”, och tecknets mening, som ”anger sättet på vilket objektet är givet” (Frege 1891/1965, s. 231). ”Aftonstjärnan” och ”Morgonstjärnan” har t.ex. samma betydelse, men inte samma mening. Enligt Freges analys bör innehållssatserna (det som kommer efter ”tror att”) betraktas, inte som satser, utan som termer, vilka refererar till en särskild sorts entiteter, ”tankar” eller meningar. I satsen ”Peter tror att Aftonstjärnan är en stjärna” refererar t.ex. ”Aftonstjärnan” och ”är en stjärna” inte till Aftonstjärnan och egenskapen att vara en stjärna, utan utgör delar av ett sammansatt uttryck som refererar till den tanke som (i icke-intensionala kontexter) utgör meningen hos uttrycket ”Aftonstjärnan är en stjärna”. Vad satsen ”Peter tror att Aftonstjärnan är en stjärna” utsäger är att en viss relation råder mellan två entiteter, Peter

och tanken att Aftonstjärnan är en stjärna, en relation som består i att den första entiteten tror den andra entiteten. När "Aftonstjärnan är en planet" uppträder som innehållssats, refererar den alltså till tanken att Aftonstjärnan är en planet. Innehållssatser bör likställas med termer, som "bordet" eller "Napoleon", snarare än med normala satser.

Enligt Freges analys är det som händer när man byter ut "Aftonstjärnan" mot "Venus" i "Peter tror att Aftonstjärnan är en stjärna" inte att ett uttryck byts mot ett annat med samma referens, utan att referensen hos den term som utgörs av innehållssatsen förändras. Innehållssatserna "Aftonstjärnan är en stjärna" och "Venus är en stjärna" refererar ju till två olika tankar. Att sanningsvärdet hos den sats där dessa uttryck ingår förändras då de byts mot varandra, utgör därför ingen anomali för principen att uttryck med samma referens ska vara utbytbara i varje sats utan att satsens sanningsvärde förändras.

Quine vänder sig mot Freges postulerande av särskilda icke-empiriska intensionala entiteter som "tankar" och "meningar", och hävdar i stället att uttrycket "sade att" refererar till en icke-intensional (och icke-relational) egenskap som prediceras om talare. Dessa predikat är enligt Quine semantiskt primitiva, dvs. att deras semantiska funktioner inte bestäms av vare sig "meningen" eller referensen hos de termer som ingår i dem. I stället ger varje ny innehållssats upphov till ett nytt predikat, ett nytt anföringsverb, vars referens inte är en funktion av de predikat som ingår i det redan tidigare befintliga ordförrådet. Uttrycken "Aftonstjärnan" och "är en stjärna" utgör delar av ett uttryck som refererar till en viss egenskap hos Peter, den semantiskt oanalyserbara egenskapen att tro-att-Aftonstjärnan-är-en-stjärna. "Aftonstjärnan" och "är en stjärna" är syntakategorematiska uttryck, dvs. att de semantiskt sett inte har några självständiga funktioner (Quine 1960, kapitel 6). De kan liknas vid exempelvis uttrycken "mark" och "ör", som då de förekommer som separata termer har egna referenser, men då de förekommer som delar av ordet "markör" inte har det, utan bara utgör delar av ett större uttryck vars referens inte är en funktion av referensen hos deluttrycken. ("Ör" betyder enligt Bonniers svenska ordbok "grovt, skarpkantat grus".)

Davidson förkastar denna teori därför han anser att den bryter mot en viktig princip, nämligen att ett språk måste vara lärbart. Om någon ska kunna lära sig ett språk, måste antalet syntaktiska regler, logiska konstanter och grundläggande termer, dvs. termer som inte kan definieras genom andra termer, vara ändligt. Den som vill förstå ett sådant språk, kan under en ändlig tidsperiod lära sig reglerna och ordförrådet och sedan förstå och själv forma ett obegränsat antal satser. Ett språk som innehöll ett oändligt antal av t.ex. predikat eller singulara termer, skulle inte vara lärbart. Men eftersom vi kan konstruera oändligt många olika

indirekt anförande satser med oändligt många innehållssatser, måste, om Quines teori stämmer, det grundläggande ordförrådet i vårt språk bli oändligt stort och språket alltså olärbart (Davidson 1965/2004).

2. DAVIDSONS LÖSNING

Som vi sett hävdar Frege och Quine, av olika skäl, att de termer som förekommer i innehållssatser har andra semantiska funktioner än i icke-intensionala kontexter. Davidson anser att detta antagande bör överges. "Om vi kunde återfå vår för-fregeanska semantiska oskuldskraft, skulle vi, tror jag, finna det otroligt att orden 'jorden rör sig', yttrade efter orden 'Galilei sade att', betyder något annat eller refererar till något annat än vad de gör i andra omgivningar" (Davidson 1968/1984, s.108). De termer som förekommer i innehållssatser i indirekt anföring har alltså enligt Davidson sina vanliga semantiska funktioner. "Aftonstjärnan" i "Peter tror att Aftonstjärnan är en stjärna" refererar, precis som då termen förekommer i icke-intensionala kontexter, till Aftonstjärnan.

Davidson analyserar det indirekt anförande uttrycket "sade att" som ett treställigt predikat, vilket relaterar en talare, ett yttrande av denne talare och ett yttrande av den talare som tillskriver den andre talaren yttrandet (Davidson 1968/1984, s.104, fotnot 14). Om vi kallar den förstnämnde "den ursprunglige talaren" och den andre "den närvarande talaren", får vi i den sats Davidson använder som exempel, "Galilei sade att jorden rör sig", resultatet att den ursprunglige talaren är Galilei, hans yttrande är "Eppur si muove" och den närvarande talarens yttrande är "Jorden rör sig". Vad jag då säger med satsen "Galilei sade att jorden rör sig" är enligt Davidson att ett yttrande av Galilei och mitt yttrande "Jorden rör sig" gör Galilei och mig till "sammasägare" (Davidson 1968/1984, s.105). Om relationen "sammasägare" säger Davidson att den närvarande och den ursprunglige talarens yttranden ska ha samma innebörd, vara "the same in import" (s.104), att "an utterance of mine matches an utterance of his in purport" (s.105), och att de båda yttrandena ska vara synonyma (s.106).

Satsen "Galileis yttrande x och mitt yttrande y gör oss till sammasägare" kräver att " y " ersätts med ett ord eller uttryck som refererar till ett av mina yttranden. Detta sker enligt Davidson genom att jag helt enkelt gör detta yttrande, t.ex. "Jorden rör sig", och sedan förser min indirekt anförande sats med en referens till detta yttrande genom ett demonstrativt uttryck, t.ex. uttrycket "mitt senaste yttrande" eller "det". Resultatet blir alltså: "Jorden rör sig. Det finns ett yttrande av Galilei sådant att det och mitt senaste yttrande gör oss till sammasägare". Detta kan sedan förkortas genom att vi inför termen "P sade", med vilken vi

tillskriver personen P ett yttrande som gör att han och jag genom ett utpekade yttrande av mig blir sammansägare: "Jorden rör sig. Galilei sade det". Denna sats kan omformuleras till "Galilei sade det. Jorden rör sig", och härifrån behöver vi bara göra en smärre ändring i notationen för att få en sats av den välkända formen "Galilei sade att jorden rör sig". "Att" bör alltså förstås som en demonstrativ term, som innehåller en referens till ett yttrande av den närvarande talaren. (Davidson påpekar att det engelska ordet "that" historiskt tycks ha utvecklats på ett sådant sätt; Davidson 1968/1984, s. 106.)

Referensen hos "att" är, liksom referensen hos demonstrativa termer i allmänhet, beroende av det sammanhang i vilket den yttras. På ett konditori kan ju t.ex. uttrycket "den där" referera först till ett wienerbröd, sedan till en mazarin och därefter till en prinsessstårta, allt efter de utpekande gester som åtföljer uttrycket. När "Aftonstjärnan" byts ut mot t.ex. "Venus" förändras referensen hos "det" ("att"), precis som referensen hos "den där" i konditoriet när ett utsträckt pekfinger flyttas från en mazarin till en blåbärspaj. Utbyttandet av "Aftonstjärnan" mot "Venus" förändrar däremot inte sanningsvärdet hos den andra satsen, "Aftonstjärnan är en planet". Vad som händer när vi går från den sanna satsen "Peter sade att Aftonstjärnan är en stjärna" till den falska satsen "Peter sade att Venus är en stjärna", bör alltså enligt Davidsons analys förstås som en förändring som påverkar två separata satser. I den första satsen, "Peter sade att" ("Peter sade det"), förändras referensen hos den demonstrativa termen "att" på ett för demonstrativa termer helt normalt sätt, och genom denna förändring av referensen förändras också sanningsvärdet hos satsen. I den andra satsen, "Aftonstjärnan är en stjärna", byts en term ut mot en annan med samma referens, och satsens sanningsvärde blir oförändrat. I det första fallet har vi alltså en förändrad referens och ett förändrat sanningsvärde, i det andra fallet en oförändrad referens och ett oförändrat sanningsvärde. I ingetdera fallet uppstår anomalin att sanningsvärdet hos en sats förändras då ett refererande uttryck i den byts ut mot ett annat uttryck med samma referens.

För Davidsons lösning talar, förutom att man inte behöver anta några intensionala entiteter, att den inte har den problematiska konsekvensen att det språk som analyseras är olärbart; sanningsvillkoren för innehållssatser kan härledas ur referenserna för deluttrycken på det vanliga sättet.

I ett visst avseende har visserligen innehållssatser en annan funktion än andra satser. Till skillnad från den sats som slutar med "att", hävdas innehållssatsen inte, utan visas bara upp. Uppenbart behövs en möjlighet att ibland säga saker som man inte själv hävdar. Sanningsvärdet hos en sats är detsamma vare sig den hävdas eller inte (annat än i undantagsfall som den självrefererande "Detta är en sats som hävdas").

3. INVÄNDNINGAR

Många har kommenterat "On Saying That" och kritiserat Davidsons teori. (Ernest LePore ger en lista över olika kommenterande artiklar i LePore 1986b, s. 14, fn 20.) Utan några anspråk på fullständighet ska jag här diskutera några invändningar som förefaller mig särskilt upplysande.

R. J. Haack diskuterar i "On Davidson's Paratactic Theory of Oblique Contexts" (1971) en svårighet som uppkommer genom idén att innehållssatserna i indirekt anföring inte hävdas. Om vi har ett yttrande med itererad indirekt anföring, t.ex. "Galilei sade att Kopernikus sade att jorden rör sig", bör detta analyseras som ett yttrande av tre olika satser, vilka kan skrivas "Galilei sade det. Kopernikus sade det. Jordan rör sig". Svårigheten gäller den andra satsen, "Kopernikus sade det (att)". Denna sats är en del av uttrycket "Kopernikus sade det. Jordan rör sig" där "Jordan rör sig" inte hävdas, medan "Kopernikus sade det" hävdas. Samtidigt är "Kopernikus sade det" en del av uttrycket "Galilei sade det. Kopernikus sade det", där "Galilei sade det" hävdas, men "Kopernikus sade det" inte hävdas. Svårigheten är att "Kopernikus sade det" både hävdas och inte hävdas (Haack 1971, s. 356, exemplet ändrat).

Vad jag kan se är lösningen på detta problem enkelt. Om en sats hävdas, hävdas den av en bestämd person. I stället för att säga om en given sats att den är hävdad eller icke hävdad, borde vi noga taget säga att den är hävdad-av-personen-P. I exemplet *är* "Kopernikus sade det" både hävdad och inte hävdad, men detta betyder bara att den är hävdad av Galilei, men inte hävdad av den närvarande talaren. Den närvarande talaren hävdar däremot den första delsatsen, "Galilei sade det".

Tyler Burge påpekar i "On Davidson's 'Saying That'" (1986) en allvarigare svårighet i analysen av itererad indirekt anföring. Som exempel använder vi återigen yttrandet "Galilei sade att Kopernikus sade att jorden rör sig". När jag yttrar "Galilei sade att (det)", hävdar jag enligt Davidson att det finns ett yttrande av Galilei sådant att det yttrandet och mitt yttrande "Kopernikus sade att jorden rör sig" gör Galilei och mig till samsägare. (Vi säger båda att Kopernikus sade att jorden rör sig.) För att jag ska mena detsamma som Galilei när jag säger "Kopernikus sade att jorden rör sig", krävs dock att termen "att" i mitt yttrande motsvaras av uttryck med samma betydelse i Galileis yttrande. Men enligt Davidson refererar "att" i mitt yttrande "Kopernikus sade det" till den händelse som består av mitt yttrande av "Jordan rör sig", och Galilei kan omöjligt ha refererat till denna händelse, som inträffade långt efter hans död och som han inte kunde förutsäga. Därför kan han enligt Davidsons teori inte ha menat det jag menar med "Kopernikus sade det". Följaktligen kan jag inte bli samsägare med honom (Burge 1986, s. 193–194).

J. A. Foster (1976) anför en invändning som liknar Burges. Vi antar

att engelsmannen Smith talar inför en franskspråkig publik med hjälp av tolk. Smith säger "The earth moves. Galilei said that". Tolken översätter detta till franska med orden "La terre tourne. Galilée a dit cela". Enligt Davidsons analys, anser Foster, måste detta uppfattas som en felaktig översättning. Tolken har översatt den demonstrativa termen "that" i Smiths yttrande med det franska ordet "cela", men "cela" refererar ju enligt Davidsons teori till den händelse som består i tolkens eget yttrande av "La terre tourne", medan Smiths term "that" refererar till en helt annan händelse, nämligen Smiths yttrande av "The earth moves" (Foster 1976, s. 22–23).

En annan invändning från Burge är följande. Det kan hända att jag vill säga om någon person att han yttrat något som inte motsvaras av något jag själv någonsin yttrat. Som exempel kan vi tänka oss att en journalist meddelar att president Bush just har gjort ett uttalande, och att det ännu är okänt vad han har sagt. Man skulle då kunna hävda att detta i Davidsons analys måste återges enligt formen "Något yttrande av Bush och mitt yttrande *y* gör Bush och mig till sammansägare". Problemet är att "*y*" saknar referens om jag inte själv råkar ha gjort ett yttrande som har samma innehåll som Bushs. Den analyserade satsen måste i så fall uppfattas som antingen falsk eller meningslös, trots att den sats som analyserades var meningsfull och mycket väl kan vara sann (Burge s. 197, exemplet ändrat).

En tredje invändning är att Davidson inte kan förklara giltigheten hos slutledningen "Galilei sade att jorden rör sig. Alltså: Galilei sade att jorden rör sig". Denna slutledning bör enligt Burge förstås som en instantiation av schemat "*p*. alltså *p*", och är därför logiskt giltig oberoende av satsernas innehåll och den kontext i vilken de yttras. Men "att" är enligt Davidson en demonstrativ term som refererar till ett partikulärt yttrande, och ett yttrande är en händelse vid en viss tidpunkt på en viss plats. Det första "att" i argumentet ovan refererar till en annan yttrande-händelse än det andra "att". De två förekomsterna av "Galilei sade att jorden rör sig" har alltså inte samma betydelse, eftersom "att" ändrar referens, precis som "Jag fryser" har olika betydelser då satsen yttras av två olika personer. Därför följer enligt Davidsons analys inte den andra satsen av den första på samma sätt som i "*p*. alltså *p*" (Burge s. 203).

Här skulle man till försvar för Davidson kunna hävda att slutledningen ändå är giltig, eftersom det första yttrandet av "Jorden rör sig" säger det-samma som det andra yttrandet. Den andra satsen följer av den första på samma sätt som "Jag fryser" av "Jag fryser" om båda yttras av samma person vid samma tidpunkt, så att "jag" har samma referens. (Annars följer den inte.) Detta innebär dock att slutledningens giltighet blir beroende av en "tillämpningskontext", en kontext som bestämmer referensen hos

förekomsterna av de demonstrativa termerna (som när två förekomster av ”jag” refererar till samma person därför att denna person yttrar båda). Burge anser att detta är otillfredsställande och strider mot våra intuitioner, vilka, hävdar han, säger oss att varje instantiation av schemat ”*p*. alltså *p*” är giltigt oberoende av tillämpningskontexten (Burge s. 203).

Burges och Fosters argument riktar sig alltså på olika sätt mot idén att den talare som uttrycker sig med hjälp av indirekt anföring använder en demonstrativ term som refererar till ett yttrande av talaren själv. Intuitivt förefaller det mig finnas något riktigt i denna typ av invändningar. Om Peter säger om Galilei att denne har sagt att jorden rör sig, uttalar sig Peter om Galilei och om något Galilei har sagt, men däremot inte om någonting som Peter själv har sagt. Burge och Foster ger stöd för denna intuitivt rimliga invändning genom att visa på svårigheter som uppstår till följd av idén om referens till ett eget yttrande.

Är det möjligt att utan att förkasta grunderna i Davidsons analys ta hänsyn till invändningarna? Jag kommer att argumentera för att det är det. Liksom Davidson uppfattar jag ”att” som en demonstrativ term vars betydelse bestäms av ett yttrande av den närvarande talaren, men jag anser att termen refererar, inte till yttrandet betraktat som enskild händelse, utan till en egenskap hos det som vi kan tala om genom att utpeka det, ungefär som när vi pekar på ett färgprov och säger ”den”, varvid vi menar egenskapen färgen och inte objektet färgprovet.

4. ”ATT” OCH ”BA” – TERMER ELLER PREDIKAT?

En idé som Davidson för fram är att indirekt anförande satser bör uppfattas som en sorts performativa uttryck. När man t.ex. säger ”Galilei sade att”, är detta ett yttrande som signalerar att ett annat yttrande kommer att följa på det första. Samma sak gör man med uttryck som ”Det här är ett skämt”, ”Detta är en order” och ”Hör nu detta” (Davidson 1968/1984, s. 107). Sådana uttryck övergår i att den talande utför något, och de kan därför kallas performativa uttryck. För att klargöra denna idé, kan vi jämföra den indirekta anföringen med ett annat performativt uttryckssätt, uttrycket ”*ba*”, (förkortning av ”*bara*”) som är vanligt i vardagligt tal bland yngre stockholmare.

”*Ba*” används som en del av ett uttryckssätt som är nära besläktat med både direkt och indirekt anföring. Det kan t.ex. låta som följer: ”Jag träffade Paul i tunnelbanan i går. Han *ba*: Vart är du på väg? Jag *ba*: Jag ska till stan. Han *ba*: Jag följer med”. Vad talaren här gör är alltså att tillskriva sig själv och Paul olika yttranden. Uttryckssättet liknar således närmast direkt anföring. Man förhåller sig dock så fritt till det anförda språkyttrandet, att gränslinjen till indirekt anföring mycket väl kan över-

skridas. Exempelvis kan man översätta yttranden på andra språk till sitt eget och omformulera yttranden för att t.ex. förenkla eller sälla bort oväsentligheter. Man är alltså inte bunden till att reproducera tecknen i det anförda yttrandet, utan kan förhålla sig fritt till dessa så länge innehållet kan anses bevarat.

”Ba” kan användas för att återge även annat än språkyttranden. Om man t.ex. vill tillskriva Paul en viss kroppsrörelse, säger man helt enkelt ”Paul ba”, varefter man härmar kroppsrörelsen ”Ba” har alltså en mycket allmän performativ funktion, av vilken direkt och indirekt anföring kan betraktas som specialfall. ”Ba” markerar att det som närmast följer ska förstås som ett efterhärmande av någon handling som en person utfört. Uttrycket är en demonstrativ term, vilken till sin funktion liknar uttrycket ”en sån här”. Vad man säger med t.ex. ”Paul ba”, är att Paul utförde en handling sådan som den talaren själv utför direkt efter att han yttrat ordet ”ba”. Satsen skulle alltså kunna omskrivas ”Paul gjorde något som liknar det jag nu kommer att göra (med avseende på innehåll, tonfall eller kroppsspråk)”, eller kortare ”Paul gjorde så här”. Liksom är fallet med demonstrativa termer i allmänhet, förblir referensen hos de demonstrativa termerna ”en sån här” och ”så här” obestämd så länge termerna inte åtföljs av något som närmare bestämmer deras mening, t.ex. ett utpekande.

Andra uttryckssätt bygger på samma teknik. T.ex. kan man i konditoriet peka på en prinsesstårta och säga ”En sån fick Simon då han fyllde år”, och man kan peka på ett fotografi av någon som hoppar fallskärm och säga ”Så där gjorde jag i förra veckan”. En likartad teknik är användandet av färgprov. Genom att visa upp något som har en viss färg och använda det demonstrativa uttrycket ”den här färgen” kan man referera till en bestämd färg. T.ex. kan man säga ”Den här färgen har vi på köksgolvet”, varvid man håller upp en grönblå pappersbit för att därmed ge uttrycket ”den här färgen” funktionen att referera till färgen grönblått. Referensen sker här, liksom vid användandet av ”en sån här”, indirekt, genom något som åtföljer det demonstrativa uttrycket och därmed visar vad det är avsett att referera till.

Många demonstrativa termer refererar till objekt, t.ex. ”där” till en viss plats. Uttryck som ”en sån där” visar att demonstrativa termer även kan användas för att tillskriva något en egenskap genom att peka ut något annat av samma typ, något som i ett visst avseende liknar det. De demonstrativa termerna fungerar alltså här som predikat och inte som singulara termer.

Min tanke är att indirekt anföring är ett uttryckssätt som liknar ”ba” och ”en sån där”. I indirekt anföring beskriver man ett yttrande av en annan person genom att säga ”Han sade att” och visa upp ett eget yttrande som

bestämmer meningen hos det demonstrativa uttrycket ”att”. Men ”att” refererar inte till mitt yttrande utan till en egenskap hos det, nämligen dess innehåll. ”Han sade att” säger att den andre sade något som delar denna egenskap.

Om man uppfattar den indirekta anföringen på detta sätt, kan man på Fosters invändning och Burges första invändning svara att ”cela”, åtföljd av ”La terre tourne”, är ett sätt att på franska uttrycka samma predikat som på engelska kan uttryckas med ”that”, åtföljd av ”The earth moves”. ”Cela” refererar inte till den händelse som utgörs av yttrandet ”La terre tourne”, utan till en egenskap hos detta yttrande, nämligen dess innehåll. Det finns alltså ingen skillnad i referens mellan det engelska yttrandet och den franska översättningen. I båda satserna förekommer uttryck som refererar till ett yttrande av Galilei, och i båda fallen tillskrivs detta yttrande ett visst innehåll, men inget av uttrycken refererar till något yttrande av Smith eller tolken, även om sådana yttranden används för att demonstrativt bestämma betydelsen hos det aktuella predikatet.

När det gäller Burges andra invändning, att Davidsons analys inte fungerar för de fall där vi tillskriver någon ett yttrande som inte motsvaras av något vi själva yttrat, kan sådana fall hanteras oproblemiskt, eftersom det inte krävs att det ska finnas något objekt som utpekas av ”att”. Om den logiska formen hos ”Galilei sade att jorden rör sig” är ”Det finns ett yttrande av Galilei sådant att det liknar det yttrande jag nu kommer att göra, med avseende på innehållet”, tillåter detta utan vidare formerna ”Det finns ett yttrande av Galilei” (”Galilei sade något”), ”Det finns ett yttrande av Galilei som gäller planeternas rörelser” och ”Det finns ett yttrande av Galilei vars innehåll vi inte känner till”, dvs. alla grader av obestämdhet och ofullständighet i de egenskaper vi tillskriver yttrandet.

Denna modifiering av Davidsons analys gör det knappast enklare att bemöta Burges tredje invändning, att ”Galilei sade att jorden rör sig. Alltså: Galilei sade att jorden rör sig” enligt analysen inte är logiskt giltig på samma sätt som ”*p*. alltså *p*”. Dock skulle jag vilja hävda att våra intuitioner inte är så oproblemiska som Burge hävdar när det gäller den formella karaktären hos sådana slutledningar. Intuitivt skulle väl de flesta uppfatta också ”Jag fryser. Alltså: Jag fryser” som en instantiering av ”*p*. alltså *p*”. Om man accepterar att denna slutledning är beroende av yttrandekontexten, bör man kunna acceptera att detsamma gäller för ”Galilei sade att jorden rör sig. Alltså: Galilei sade att jorden rör sig”. För den sistnämnda slutledningen gäller dessutom att den innehåller sin egen kontext. De objekt som anger innebörden av det predikat man tillskriver Galileis yttrande – de två yttrandena av ”Jorden rör sig” – ingår ju i yttrandet av slutledningen. Liksom med en analytisk sats kan man

således avgöra att slutledningen är giltig utan att gå utanför den själv. Slutledningen är i den meningen logiskt giltig oberoende av kontexten, även om den inte är det på samma sätt som "p. alltså p".

Någon skulle kanske invända att ett yttrande av "att" även enligt denna analys måste åtföljas av yttrandet en innehållssats. Detta betyder dock inget annat än att t.ex. "Galilei sade att", yttrat utan att åtföljas av yttrandet av en innehållssats, är en ofullständig sats eftersom betydelsen hos den demonstrativa termen "att" inte har angivits, på samma sätt som "Där borta står Peter" är ofullständig om inte betydelsen hos "där borta" anges genom en utpekande gest eller på annat sätt.

Slutsatsen av denna argumentation är att "att" i indirekt anföring bör förstås som ett demonstrativt predikat snarare än som en demonstrativ singular term, och att ett indirekt anförande uttryck således inte innehåller någon referens till ett yttrande av den närvarande talaren. Visserligen kan det indirekt anförande uttrycket inte förstås av den som inte känner till den närvarande talarens yttrande av innehållssatsen, men detta innebär inte att uttrycket refererar till detta yttrande. Man skulle kunna jämföra med "den där", åtföljd av ett utsträckt pekfinger, som inte refererar till pekfingret trots att man måste känna till fingret för att förstå uttryckets innebörd.

5. AVSLUTNING

I många sammanhang är det lätt att göra sig av med uttryck som "en sån där" genom att ersätta dem med icke-demonstrativa predikat. Indirekt anföring kan uppfattas som ett uttryckssätt där det ofta inte är möjligt att på detta sätt ersätta de demonstrativa termerna. Liksom den singulara termen "där" kan ersättas med t.ex. "farstun" eller "trottoaren, kan "en sån där" ersättas med t.ex. "en mazarin", men det tycks inte finnas något motsvarande alternativt sätt att predicera det som man predicerar genom användande av "att" och innehållssatserna i indirekt anföring (annat än undantagsvis genom t.ex. "den första satsen i Johannesevangeliet"). Denna ofullständighet i vårt språk kan uppfattas som orsaken till att vi i indirekt anföring använder en motsvarighet till uttrycket "en sån där". Ofullständigheten består i att vi saknar en speciell vokabulär för att ange innehållet i andra människors yttranden, en vokabulär av "innehållspredikat", som skulle kunna användas för att tillskriva yttranden innehåll på samma sätt som man icke-demonstrativt tillskriver golv färger. När det gäller yttrandens innehåll, är vårt språk lika fattigt som det vore i fråga om färger om vi saknade särskilda begrepp för de olika färgnyanserna, och i stället skulle behöva använda färgprov och det demonstrativa uttrycket "den där färgen" varje gång vi ville tala om föremåls färger.

Denna brist i språket kan å andra sidan ses som en styrka, eftersom den demonstrativa tekniken ger ett mer ekonomiskt språk, där man klarar sig utan en särskild vokabulär av innehållspredikat. Om Davidson har rätt i argumentet att en sådan vokabulär skulle kräva oändligt många primitiva uttryck, är detta inte bara ekonomiskt, utan också nödvändigt. Bristen på en särskild vokabulär av innehållspredikat ställer dessutom inte till några praktiska problem på det sätt som skulle vara fallet med ett språk utan färgbegrepp. Vi har inte alltid lämpliga färgprover till hands för att med hjälp av uttryck av typen ”den där färgen” säga det vi vill säga om föremåls färger, men vi kan alltid få fram de satser vi behöver som motsvarigheter till färgprov i den indirekta anföringen genom att helt enkelt yttra dem. Liksom uttrycket ”ba” ger en enkel teknik för att tillskriva andra personer yttranden, gester, tonfall, ansiktsuttryck m.m., ger den indirekta anföringens ”sade att” en enkel teknik för att tillskriva människor yttranden och ange innehållet i dem.

Enligt denna analys kan indirekt anföring betraktas som en sorts efterhärmande. Man anger innehållet i en annan persons yttrande genom att själv göra ett yttrande som efterhärmar det med avseende på innehållet. Det finns en gradskillnad mellan olika typer av härmanden när det gäller omfattningen av likheterna mellan den efterhärmade och den härmande företeelsen. Man kan härma Mussolini genom att sminka och klä ut sig, tala med Mussolinis röst och på italienska yttra något som han en gång sagt, men man kan också göra en gest med betydelsen ”hare” genom att sätta pekfingerarna ovanför öronen, eller härma Titanics undergång med en tvålköpp i ett badkar. Det förstnämnda fallet exemplifierar hur man i det närmaste kan kopiera det man vill härma, så att avbilden skulle kunna förväxlas med originalet. De senare fallen visar hur det är möjligt att nöja sig med en mycket svag likhet, så länge likheten bara är tillräckligt stor för att det i sammanhanget tydligt ska framgå vad man refererar till.

Skillnaden mellan uttrycket ”ba”, direkt anföring och indirekt anföring kan då uppfattas som en liknande gradskillnad. I uttryck med ”ba” återskapar man ofta (om än inte alltid) både det exakta ordvalet och sådant som kroppshållning, tonfall, dialekt m.m. i det yttrande man härmar. I direkt anföring bortser man från sådana egenheter i uttryckssättet och kräver bara att ordvalet ska återges utan väsentligare ändringar. I indirekt anföring bortser man även från det specifika ordvalet, och kräver endast att innehållssatsen ska likna det anförda yttrandet i fråga om ”innehållet”. Problemet att semantiskt analysera indirekt anföring leder då över till problemet att analysera vad som menas med att två yttranden har ”samma innehåll”, ett begrepp som förblir oanalyzerat i Davidsons teori om indirekt anföring. När kan ett yttrande betraktas som synonymt med eller som en översättning eller tolkning av ett annat yttrande?

LITTERATUR

- Burge, Tyler. 1986. "On Davidson's 'Saying That'", i LePore 1986a, s. 190–208.
- Davidson, Donald. 1965/2004. "Teorier om mening och lärbara språk", i Davidson 2004, s. 21–32. Först publicerad i *Logic, methodology, and philosophy of science: proceedings of the 1964 international congress*. Amsterdam: North-Holland, 1965.
- Davidson, Donald. 1968/1984. "On Saying That", i Donald Davidson, *Inquiries into Truth and Interpretation*, s. 93–108. Oxford: Oxford University Press, 1984. Först publicerad i *Synthese* 19 (1968–69).
- Davidson, Donald. 2004. *Språk, tanke och handling*. Stockholm: Thales.
- Foster, J. A. 1976. "Meaning and Truth Theory", i *Truth and Meaning: Essays in Semantics*, red. G. Evans och J. McDowell, s. 1–32. Oxford: Clarendon.
- Frege, Gottlob. 1891/1965. "Om mening och betydelse" (Über Sinn und Bedeutung), i *Filosofin genom tiderna. 1800-talet*, red. Konrad Marc-Wogau, s. 230–251. Stockholm: Bonniers, 1965. Först publicerad i *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, 1891.
- Haack, R. J. 1971. "On Davidson's Paratactic Theory of Oblique Contexts", *Nous* 5, s. 351–361.
- LePore, Ernest (red.). 1986a. *Truth and Interpretation: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Oxford: Blackwell.
- LePore, Ernest. 1986b. "Truth in Meaning", i LePore 1986a, s. 3–26.
- Quine, W. V. 1960. *Word and Object*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.